

Rationeel onderwijsbeleid en maatschappijleer

Het Nederlandse onderwijsbeleid, zowel van de overheid als in schoolinstellingen zelf, heeft een centralistisch karakter. Het begrip 'centralisme' introduceerde ik in mijn boek *De leraar centraal bij onderwijsinnovatie*, uit 2008. Centralisme is een vorm van beleid dat

- afkomstig is van hoger geplaatste personen of organisatie-eenheden dan de docent;
- over didactiek van de lessen gaat, of over kaders waarin het onderwijs van de docent tot stand komt, onderwijsprocessen of organisatie;
- zo gericht is op de middelen waarmee onderwijs wordt gegeven;

Centralistisch beleid is dus beleid dat individuele docenten opgedragen krijgen van hogere organen, zoals teamleiders, coördinatoren, managers, directeuren, maar ook van de overheid. Het is beleid dat bedoeld is voor de didactiek en organisatie van de les, maar niet over de inhoud van die lessen gaat. Centralistisch beleid is zo een poging lesorganisatie en didactiek te uniformeren, verschillende aanpakken van docenten op één lijn proberen te krijgen. De gedachte is dat dergelijke uniformering de kwaliteit van het onderwijs bevordert. Centralistisch beleid gaat over 'het hoe'. De afgelopen jaren zijn talloze onderwijsinnovaties bedoeld dit 'hoe' te sturen. Denk aan zelfstandig leren, competentiegericht leren en dergelijke. Op vele scholen zijn talloze 'gemeenschappelijk' gekozen didactieken door het management tot norm voor alle docenten verklaard.

In mijn boek maak ik duidelijk dat dit type beleid nauwelijks met kwaliteit van onderwijs te maken heeft. Immers, kwaliteit zit nu juist wel in het bereikte niveau, de inhoud, de doelen en examens en het vermogen van docenten daar naartoe te werken. Kwaliteit heeft alles te maken met 'het wat'. Wie de doelen haalt, de stof weet over te dragen, met andere woorden, leereffectiviteit bereikt, biedt kwaliteit. Daarbij is geheel niet interessant op welke wijze individuele docenten dat doen. Hoe meer verschil juist, hoe beter. Sturing van 'het hoe' heeft nauwelijks consequenties voor 'het wat'. De Commissie Dijsselbloem constateerde al: de overmatige aandacht in het Nederlandse onderwijsbeleid voor 'het hoe' is ten koste gegaan van 'het wat'. Wie in het onderwijs de kwaliteit wil bevorderen, stuurt op de doelen en de inhoud die voor leerlingen, op elk niveau, en kijkt of die gehaald worden.

Stel dat het Nederlandse onderwijsbeleid wel op dit 'wat' gericht zijn geweest. Hoe zou dat beleid er dan praktisch uitzien? En: welke gevolgen voor het vak maatschappijleer zitten daar aan vast? Mogelijk zo:

Elk jaar maakt de overheid een overweging (of: laat dat maken) over welke kennis, vaardigheden, competenties, etc. in hoofdlijnen van belang zijn voor jongeren, voor elke leeftijd, voor elk niveau. De overheid kijkt dan naar algemene, economische en culturele belangen. Deze worden vertaald naar inhoudelijke programma's, exameneisen, eindtermen, uiteindelijk op goed operationeel niveau.

In deze overwegingen zal de overheid onvermijdelijk constateren dat representatieve inhoud en uit alfa-, bèta- en gammahoek een plaats in het onderwijs moeten krijgen. Genoemde belangen betreffen ongetwijfeld sociale wetenschappen, burgerschap, kennis van instituties en recht, het (democratisch) functioneren van de staat en de samenleving. De inhoudelijke programma's zouden meer 'maatschappijleer' bevatten dan thans.

De overheid organiseert vervolgens landelijke examens, zeker voor de leerplichtige leerlingen, voor alle schooltypen. De opvatting is dat van inhoudelijke programma's gemeten moet

worden, met welke beperkingen dan ook, of zij beklijven. In de examens zijn daarmee de kwaliteitscriteria vervat: leerlingen tonen een niveau aan, voor docenten blijkt of zij hun leerlingen goed toegerust hebben, hun werk goed hebben gedaan.

Allicht zitten er in examens keuzemomenten, afhankelijk van opleiding (denk aan het MBO), of denominatie (vrijheid van onderwijs). Maar alfa-, bèta- en gammaonderdelen zullen van de minimumeisen deel uitmaken. Het gevolg is dat maatschappijleer in ieder geval in keuzedelen zit, maar deels zeker ook verplichte examinering voor alle leerlingen kent.

Rationeel onderwijsbeleid is niet centralistisch gericht op middelen, maar op inhouden en inhoudelijke kwaliteit. In mijn opvatting (overigens: in de opvatting van velen) is het daarbij rationeel dat leerlingen maatschappijleerinhouden leren. Het wordt tijd dat de overheid deze rationaliteit opbrengt.

Marcel Mooijman